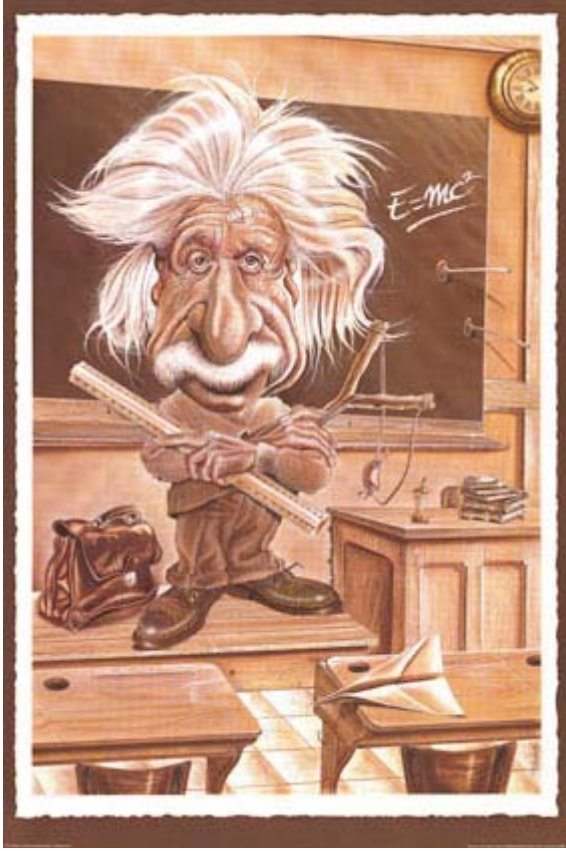

Bilim Eğitimi

Okan Cem Çırakoğlu

okanc@baskent.edu.tr

ELYAD—DAL Araştırma Laboratuvarları

Eğitim sistemimizin problemleri ülkemizin gündeminden neredeyse hiç çıkmayan bir konu olmuştur yıllardan beri. Okullarımızın hantal yapısı, eğitimin teknolojik ilerlemeden gereken payı alamaması, eğitimin kalitesi, dayak, disiplin ve kıyafet yönetmelikleri, eğitimde siyasal kadrolaşma, üzerinde en sık konuşulan gündem maddeleridir. Bu sorunların çözümü için dönem dönem adımlar atılmışsa da yapılan değişikliklerin yeterliliği tartışılır. Bu yazıda eğitim sistemimizin pek konuşulmayan, yapıldığı, uygulandığı varsayılan “bilim eğitimi” problemine değinmeye çalışacağım.

Çocuklarımızı neden okula göndeririz? Bu soruya verilecek binlerce yanıt var; ancak dikkatli bir analiz yaptığımızda yanıtların bulunduğu noktaların sayısının oldukça sınırlı olduğunu görürüz. Çocuklarımız okula gider çünkü orada okuma yazmayı, matematiği, fizik kurallarını, tarihi öğrenirler. Çocuklarımız okula gider çünkü sosyal normları, saygıyı, düzeni öğrenirler. İstenirse iyi insan olmak, ülkesine milletine yararlı, laikliği ve cumhuriyeti kavramış ve onları korumak isteyen insanlar yetiştirmekte yine okulların temel amaçları arasında sayılabilir. Klasik bir eğitim anlayışında bu yanıtlara eklenecek o kadar çok gerekçe vardır ki hepsini burada saymamız zaten olanaksız.

Ancak gerçekten iyi bir eğitim sistemi istiyorsak bu amaçları gerçek anlamda sorgulamamız gerekir. Bu amaçlara bu eğitim sistemiyle tam olarak ulaşmak olanaklı mıdır? Sözünü ettiğimiz bilim alanlarını, var olan sistemin uygulamalarıyla

öğretmek bizi istediğimiz insan modelini yaratmaya götürür mü? Bu soruları bir evet ya da hayırla yanıtlamadan önce var olan eğitim anlayışımızı gözden geçirmekte yarar var sanırım.

Okullarımızda yapılan bilim eğitiminin nasıl algılandığına bakalım öncelikle. Öğrenciler bilim derslerini ne yazık ki ezberlenmesi gereken, yaşamları süresince bir daha kullanmayacakları gereksiz bilgiler yığını olarak görme eğilimindedir. Bunun üzerine, zamanımızın faydacılığı ön plana çıkaran yaşam tarzı eklenince bu düşüncenin etkileri üniversite öğrenciliğinde bile gözlenebiliyor. Öğrencilerin “alan dersi” ve “alan dışı ders” ayrımı yapmaları bunun en açık göstergesidir. “Bu dersi niye görüyoruz?”, “Bu ne işimize yarayacak?” artık üniversite öğrencilerinden bile duymaya alıştığımız sitem ve isyan tümceleridir. Bilim derslerinin amacı o bilim alanının kendine özgü düşünüş biçimini öğrenciye aktarmaktır. Bu çerçeveden bakıldığında bilim eğitiminin bilgi yığınlarını ezberletmek yerine analiz ve sentez yapabilmeyi, analitik düşünebilmeyi, eleştirel ve yaratıcı yaklaşma becerilerini arttırmayı hedefleyen bir anlayışa sahip olması gerekir. İlköğretimin başlangıcından beri uygulanacak bu tür bir bilim eğitimi olaylara ve her tür bilgiye eleştirel bir gözle yaklaşan, sorgulayan, kanıt arayan kuşakların yetişmesini sağlayacaktır. Böyle bir durumda akla, “Öğrencinin içinde bulunduğu gelişimsel evreler bilim eğitimi için sınırlamalar doğurmaz mı?” sorusu gelebilir. Bu soruya verilecek yanıt elbette ki hayırdır. Çünkü bilimin en temel amacı evreni ve insanı açıklamaktır. Bilim dersleri ise bu çabanın sonucunda elde edilmiş bilgi birikimini, insanın ve evrenin işleyişine dair mekanizmaları insanlara aktarmaktır. Öyleyse okula yeni başlamış bir çocuğun da belirli olayları belirli düzeyde anlayabilecek bilişsel kapasitesi vardır. İlkokul birinci sınıftaki çocuğun sembolleri ve gramer kurallarını kullanarak iletişim kurmayı başarabilmesi, yani okuma yazmayı öğrenmesi bu yeterliliğe en açık kanıttır.

Aslında var olan eğitim sistemi de benzer amaçları gütmektedir ama uygulamalar ve eğitime ilişkin sınırlamalar bu sistemin etkinliğini azaltmaktadır. Bu sınırlamalar nelerdir? Birincisi eğitim sistemimiz artık kendini yenileyebilme ve değişim yapabilme becerisini yitirmiş durumdadır. Özellikle son yirmi otuz yıl içindeki uygulamalar, yeni hükümetlerin eğitim sisteminin belirli bölümlerini kendi istekleri doğrultusunda değiştirmeleri üzerine kuruludur. Böylelikle eğitimin çağdaşlaştırılması yönünde adımlar atıldığı varsayılmaktadır. Her ne kadar bu uygulamaların içinde çok yararlı olanları olsa da, var olan yapıda bir değişiklik yapılamamaktadır. İkinci sınırlama eğitim sisteminin insan modelidir. Bu insan modelinde öğrenci koşulsuz olarak kurallara uyan, kendisinden isteneni eksiksiz yerine getiren, kuralları sorgulamayan, alternatif önermeyen, hatta kendi haklarını aramayan, otoriteye koşulsuz boyun eğen bir insan modelidir. Bu insan modeli ilk bakışta size çok acımasız

görünebilir. Öğrencilere “Okul sence nasıl bir yer?” diye sorduğumuzda alınacak yanıtlar karşınıza benzer bir tablo çıkaracaktır. “Bunlar öğrenci, tabi ki böyle diyecekler” diye düşünüyorsanız sizin de insan ve öğrenci modelinizi gözden geçirmeniz gerebilir. Çünkü bu anlayış da öğrencileri hiçbir şey bilmeyen, üretmeyen, düşünmeyen, savunmayan ve bunları yapmaması gereken bir insan topluluğu olarak görmek anlamına geliyor olabilir. Oysa okul üretici düşünceleri ve sorgulamayı desteklemesi gereken bir kurumdur. Aksi takdirde okul, boş beyinlerin istenilen bilgilerle doldurulduğu bir fabrikaya dönüşecektir. Bu fabrikanın ürünleri de sürekli bildiklerini tekrarlayan ve toplumdaki diğer fabrikalarda işlenmek zorunda olan ürünler olacaktır.

Eğitmcilerin aldıkları bilimsel ve psikolojik formasyon, anne babaların aşırı ilgisiz ya da aşırı korumacı tutumları, okuldaki eğitimin önündeki engellerden sadece birkaçıdır. Ancak tamamı değildir. 12 milyon öğrenciyi ilgilendiren bir problemin arkasında tek bir suçlu aramak bir günah keçisi arayışından başka bir şey olmayacaktır. Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkedeki her vatandaşın ve görevlinin sorumluluğunda olan bir konudur. Ülkeyi yönetenlere yasal düzenlemeler anlamında büyük görevler düşse de, okullardaki öğretmenlerimizin de atabilecekleri adımlar var. Kendi bilim yaklaşımlarıyla insana yaklaşımlarını varolandan bir adım öteye götürmeye çalışmak, sınıf içi uygulamalarında yeni yöntemler denemek ilk anda sayılabilecek adımlardan yalnızca birkaç tanesi. Yine de, bu konuda atılması gereken en öncelikli ve büyük adımın eğitim sistemini temelden değiştirmeye yönelik bir seferberlik olduğuna inanıyorum. Aksi takdirde, eğitim sitemimizi temelden değiştirmeyi hedeflemeyen çabalar, taşıma suyla değirmen döndürmeye yönelik çabalar olmaktan öteye gitmeyecektir. Gerçek anlamda bilim eğitimi vermeye başladığımız durumda ise artık ülkemizin ve insanlık ailesinin gereksinim duyduğu, üretken, kendini ve diğer insanları seven, barışçı insanlar yetiştirmeye başladığımızı düşünebiliriz. İletişim ve sağlıklı insan ilişkilerini, insanla ilgili her değişimin ilk aşaması olarak gördüğüm için olacak ki bu yazıda bilim eğitimiyle ilgili yazmak istediklerimi insana yaklaşım konusundaki düşüncelerimden ayrı tutamadım. Eğitimin başından sonsuz bir süreç olması ve her aşamasındaki en değerli unsurun insan olması da bu ayrılmazlığı desteklemiş olabilir. Son olarak, yukarıda üzerinde durduğum problemlerin çok genel bir bakış açısının ifadesi olduğunu belirtmek isterim. Okullarımızda var olan olanakları en üst düzeyde kullanmaya çalışıp, her fırsatta kendilerini yenilemeye ve geliştirmeye çalışan, yeri geldiğinde kendilerinden çok fazla ödün vererek işlerini sürdüren, maddi manevi birçok sıkıntıya katlanan ve bundan şikayetçi olmayan eğitimcilere haksızlık etmiş olmak istemem çünkü onlara çok şey borçluyuz.

